

Nr 29.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 15 och 27 §§ allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) samt om fortsatt giltighet av samma lag, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 april 1949 dagtecknad proposition, nr 210, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 15 och 27 §§ allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) samt om fortsatt giltighet av samma lag,

dels ock lämna samtycke till att Kungl. Maj:t med stöd av 1 § andra stycket allmänna förfogandelagen förordnar, att 2—5 och 7 §§ samma lag skola äga tillämpning under tiden den 1 juli 1949—den 30 juni 1950, 4 § dock endast i den mån det erfordras för att tillgodose krigsmaktens beredskapsbehov.

Propositionen bygger på ett betänkande, som avgivits av en nedan närmare omfördäld kommitté. Det vid propositionen fogade lagförslaget är av följande lydelse:

Lag

om ändrad lydelse av 1, 15 och 27 §§ allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) samt om fortsatt giltighet av samma lag.

Härigenom förordnas, att 1, 15 och 27 §§ allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939,¹ vilken lag jämlikt lag den 2 april 1948 (nr 132) gäller till och med den 30 juni 1949, skola erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande angives *samt att* lagen i sålunda ändrat skick skall äga giltighet till och med den 31 december 1952.

(Gällande lydelse:) (Kommitténs förslag:) (Kungl. Maj:ts förslag:)

1 §.

1 §.

1 §.

Vid krig eller krigsfa- Vid krig eller krigs- Vid krig eller krigs-
ra, vari riket befinner fara, vari riket befinner fara, vari riket befinner
sig, eller eljest under sig, äger Konungen för- sig, äger Konungen för-

¹ Senaste lydelse 1940: 168, 1941: 394 och 1942: 251.

(Gällande lydelse:) (Kommitténs förslag:) (Kungl. Maj:ts förslag:)
utomordentliga, av krig föranledda förhållanden ordna, att vad i 2—7 §§ ordna, att vad i 2—7 §§
äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna, att vad i 2—22 §§ stadgas skall äga till- stadgas skall äga till-
ordna, att vad i 2—22 §§ lämpning; dock må, om lämpning; dock må, om
stadgas skall äga till- riksdags-session ej pågår, riksdags-session ej pågår,
lämpning; dock må för- förordnande som nu förordnande som nu
ordnande, som nu sagts, sagts ej meddelas med sagts ej meddelas med
ej meddelas med mindre mindre Konungen låtit mindre Konungen låtit
Konungen låtit riksdags- riksdagskallelse utgå el- riksdagskallelse utgå el-
kallelse utgå eller riksdagen ändock ler riksdagen ändock ler riksdagen ändock
skall sammanträda inom skall sammanträda inom skall sammanträda inom
tre-tio dagar. Varder ej tre-tio dagar. Varder ej tre-tio dagar. Varder ej
meddelat förordnande av näst- riksdagen gillat inom riksdagen gillat inom
följande riksdag inom tre-tio dagar eller, om tre-tio dagar eller, om
tre-tio dagar från riksdagens början gillat, session ej pågår, inom förordnandet meddelas
skall detsamma efter ut- sessionens början, skall det- då session ej pågår,
gången av nämnda tid upphöra samma efter utgången inom tre-tio dagar från
att lända till efterrät- av nämnda tid upphöra förordnandet efter ut-
telse. att lända till efterrät- gången av nämnda tid
 telse. upphöra att lända till
 efterrättelse. efterrättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handlen, som i första stycket sägs, äger Konungen med riksdagens samtycke förordnande, som där avses. Under andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen med riksdagens samtycke förordna, att vad i 2—7 §§ eller en eller flera av dem stadgas skall under viss tid, högst ett år varje gång, äga tillämpning.
 Under andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen med riksdagens samtycke förordna, att vad i 2—7 §§ stadgas helt eller delvis skall under viss tid, högst ett år varje gång, äga tillämpning.

Har förordnande som i första eller andra stycket sägs meddelats, skola även 8—31 §§ denna lag vara tillämpliga. Har förordnande som i första eller andra stycket sägs meddelats, skola även 8—31 §§ i tillämpliga delar gälla.

15 §.

15 §.

I den mån — — — — — av riket.

Taxor, varom i denna paragraf förmåles, upprättas av riksvärderingsnämnden. Har enligt prisregleringslagen fastställts visst pris, skall så anses

(Gällande lydelse:) (Kommitténs förslag:) (Kungl. Maj:ts förslag:)
 nämnden. Har enligt som om priset varit upptaget i taxa varom nyss prisregleringslagen fast- är sagt; dock skall priset icke gälla som taxepreis ställts visst pris, som vid för annat område av riket eller i vidare mån än frivillig försäljning av priset är gällande enligt prisregleringslagen. viss förnödenhet eller vid frivillig transport av visst slag ej må överskridas eller må överskridas endast efter tillstånd, skall så anses som om detta pris varit upptaget i taxa varom nyss är sagt; dock att priset icke skall gälla som taxepreis för annat område av riket eller i vidare mån än priset är gällande enligt prisregleringslagen.

Gäller taxepreis för förnödenhet eller annat, som avses i 14 §, skall ersättningen därför utgå efter nämnda pris. Skulle tillämpningen av taxepriset på grund av särskilda omständigheter innefatta obillighet, må ersättningen dock av riksvärderingsnämnden bestämmas till högre belopp.

Gäller taxepreis för förnödenhet eller annat, som avses i 14 §, skall ersättningen därför utgå efter nämnda pris. Skulle tillämpningen av taxepriset på grund av särskilda omständigheter innefatta synnerlig obillighet, må ersättningen av riksvärderingsnämnden bestämmas till högre belopp; dock att vad sist är sagt icke skall äga tillämpning i fråga om pris, som fastställts enligt prisregleringslagen och som enligt nämnda lag icke må överskridas.

Över riksvärderingsnämndens — — — — — ej föras.

27 §.

27 §.

27 §.

Har föreskrift om av- Har föreskrift om av- Har föreskrift om av-
 stående av förnödenhet stående av förnödenhet stående av förnödenhet
 ännu ej blivit gällande ännu ej blivit gällande jämlikt 2 § ännu ej bli-

(Gällande lydelse:) (Kommitténs förslag:) (Kungl. Maj:ts förslag:)

mot ägaren eller inneha- mot ägaren eller inneha- vit gällande mot ägaren
varen vid tid, då till- varen vid tid, då tillämp- eller innehavaren vid tid,
lämpning av *bestämmel-* ning av *bestämmelse i 2* då tillämpning av *para-*
serna i 2—22 §§ upphör, —7 §§ upphör, vare före- *grafens bestämmelser i*
vare föreskriften utan skriften utan verkan. *det hänseende varom*
verkan. Beslag enligt 3 § Beslag enligt 3 § och för- *fråga är* upphör, vare
och förfogande enligt 4, fogande enligt 4, 5, 6 el- föreskriften utan verkan.
5, 6 eller 7 § gälla ej ler 7 § gälla ej längre än Beslag enligt 3 § och för-
längre än till *nyss an-* till *nyss angivna tid*, där fogande enligt 4, 5, 6 el-
givna tid, där ej annat ej annat följer av vad i ler 7 § gälla ej längre än
följer av vad i 28 eller 28 eller 29 § stadgas. I till *tidpunkt, då tillämp-*
29 § stadgas. I fråga om fråga om ersättning, var- *ningen av paragrafen i*
ersättning, vartill någon till någon enligt denna *det hänseende varom*
enligt denna lag är be- lag är berättigad vid *fråga är upphör*, där ej
rättigad vid nämnda tid, nämnda tid, eller för annat följer av vad i 28
eller för upplåtelse, som upplåtelse, som därefter eller 29 § stadgas. I fråga
därefter gäller, skola la- gäller, skola lagens be- om ersättning, vartill nå-
gens bestämmelser fort- stämmelser fortfarande gon enligt denna lag är
farande äga tillämpning. äga tillämpning. berättigad vid nämnda
tid eller för upplåtelse
som därefter gäller, sko-
la lagens bestämmelser
fortfarande äga tillämp-
ning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1949.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren
nr 323 av herr *Herlitz* och
nr 324 av herr *Holmbäck m. fl.* samt
inom andra kammaren
nr 411 av herr *Onsjö m. fl.* och
nr 412 av herr *Håstad*.

I motionerna I:324 och II:411, vilka äro likalydande, har yrkats, att riksdagen med bifall i övrigt till vad som föreslagits i förevarande proposition ville lämna sitt medgivande till tillämpning under tiden 1 juli 1949—30 juni 1950 av 2—7 §§ allmänna förfogandelagen blott i fråga om 2 §

första och tredje styckena samt 3 och 5 §§, sistnämnda paragraf dock endast i den mån så erfordrades för produktion av krigsmateriel.

I motionen II: 412 har motionären — under förklaring att han anslöte sig till motionerna I: 324 och II: 411 — därjämte yrkat, att riksdagen *dels* måtte besluta ett tillägg till 1 § andra stycket allmänna förfogandelagen av innebörd att riksdagen måtte äga att göra förbehåll rörande giltighetstiden för av Konungen med stöd av nämnda lagrum vidtagna tillämpningsåtgärder, *dels ock* ville i anslutning härtill vid meddelande av fullmakt föreskriva, att Konungen endast provisoriskt finge göra regleringar av näringslivet av större räckvidd eller av i den enskildes rättssfär ingripande art och att dessa ingripanden för fortsatt giltighet skulle underställas riksdagen i och för dess godkännande.

I motionen I: 323 har motionären *dels* — under framhållande av att han delade den från andra håll framförda meningen att den av Kungl. Maj:t begärda fullmakten borde begränsas — yrkat, att riksdagen icke måtte lämna samtycke till förordnande om att 2 § förfogandelagen skulle äga tillämpning i vidare mån än som föranleddes av ansökan om beslags hävande enligt 3 § andra stycket, *dels ock* hemställt, att riksdagen vid meddelande av samtycke till förordnande om att förfogandelagen i vissa delar skall äga tillämpning måtte uttala sig i överensstämmelse med vad i motionen anförts.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de i propositionen gjorda hemställandena, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionerna.

Inledning.

Allmän förfogandelag utfärdades den 22 juni 1939 (nr 293) och gällde ursprungligen till och med den 31 mars 1940. Lagens giltighetstid har sedermera förlängts, senast genom lagen den 2 april 1948 (nr 132) till och med den 30 juni 1949. I samband med förlängning av giltighetstiden ha vissa ändringar vidtagits i lagen (se lagar den 30 mars 1940, nr 168, den 13 juni 1941, nr 394, och den 15 maj 1942, nr 251).

För att lagens materiella bestämmelser skola träda i tillämpning erfordras särskilt förordnande därom. Sådant förordnande må meddelas vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Förordnande meddelas av Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke, dock att när riksdagen ej är samlad, provisoriskt förordnande må meddelas av Kungl. Maj:t. Genom kungörelse den 6 september 1939, nr 624, meddelade Kungl. Maj:t förordnande, varom nyss är sagt, att gälla tills vidare. Förordnandet, vilket riksdagen i skrivelse den 7 oktober 1939, nr 9, förklarade sig gilla, är alltjämt gällande.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 54/1948 framlagt förslag till lag

om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen av innebörd, att lagen skulle i oförändrad form gälla till och med den 30 juni 1949, väcktes i riksdagen ett flertal motioner i frågan.

Andra lagutskottet yrkade i sitt över propositionen avgivna utlåtande nr 15 bifall till densamma. I utlåtandet framhöll utskottet bland annat, att utskottet förordade, att förfogandelagen erhöles fortsatt giltighet, men att detta icke innebure, att utskottet ansåge att lagen i alla avseenden hade en för dåvarande förhållanden lämplig utformning. Förfogandelagen borde bli föremål för en genomgripande översyn.

Genom beslut den 11 juni 1948 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för folkhushållningsdepartementet att tillkalla högst sju sakkunniga för att biträda med en allmän översyn av allmänna förfogandelagen. Departementschefen tillkallade därefter sakkunniga, vilka antogo benämningen förfoganderättskommittén. Kommittén avgav den 8 januari 1949 betänkande med förslag till vissa ändringar i förfogandelagen m. m.

Över betänkandet har ett stort antal myndigheter och sammanslutningar avgivit yttranden.

Ändring i vissa delar av allmänna förfogandelagen.

Beträffande frågan om ändring i och fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen har *föredragande departementschefen, statsrådet Kock* — efter att ha erinrat om det av kommittén avgivna förslaget — anfört bland annat följande:

»Detta förslag innebär, å ena sidan, att lagen i något förändrad form skulle förlängas på obestämd tid och alltså få karaktären av en beredskapslagstiftning, men att å andra sidan bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillämpa lagen — utom vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig — skulle kunna av riksdagen meddelas under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden allenast för viss begränsad tid, högst ett år i sänder. Bemyndigandet att tillämpa lagen skulle därvid kunna avse samtliga eller endast vissa av dess stadganden.

Behovet av en lagstiftning av allmänna förfogandelagens karaktär under tider av krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, torde vara uppenbart. Likaledes torde enighet föreligga om att förfogandelagen icke kan upphöra att tillämpas omedelbart efter det kriget slutat eller krigsfaran försvunnit utan att lagen måste kunna tillämpas även »under andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden». Däremot har den närmare innebörden av detta uttryck varit omtvistad och i samband därmed frågan, huruvida de nuvarande förhållandena kunna betecknas på detta sätt.

Utgående från nyss berörda, otvivelaktiga behov av en förfogandelagstiftning under tider, varom här är fråga, finner jag grundtanken i förfoganderättskommitténs förslag böra i princip godtagas. Den översyn av lagen, som kommittén verkställt, är emellertid icke fullständig. Åtskilliga

problem finnas, som böra upptagas vid en grundligare översyn av lagen i belysning av erfarenheterna från den gångna kristiden. Det synes lämpligt, att arbetet med en sådan översyn omedelbart påbörjas, antingen av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap — såsom kommittén synes förutsätta — eller genom särskilda sakkunniga. I avvaktan på en sådan utredning torde den nu gällande lagen — med de mera begränsade ändringar, som kunna verkställas med stöd av kommitténs förslag — icke böra erhålla obestämd giltighetstid, utan dess giltighet begränsas till viss tid, förslagsvis till och med den 31 december 1952.

Beträffande formerna för beslut om att lagen helt eller delvis skall träda i tillämpning torde man, såsom kommittén föreslagit, böra skilja mellan å ena sidan krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, och å andra sidan andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden. I förra fallet bör Kungl. Maj:t omedelbart kunna förordna, att lagen skall träda i tillämpning, utan att riksdagens medverkan behöver avvaktas, och detta även om riksdagssession pågår. Är så icke händelsen bör förutsättning för förordnandet vara, att Kungl. Maj:t låtit riksdagskallelse utgå eller att riksdagen ändock skall sammanträda inom 30 dagar. Förordnandet skall gillas av riksdagen inom 30 dagar från beslutets meddelande eller, om förordnande meddelas då session ej pågår, från sessionens början. Förordnande, som nu sagts, bör icke vara tidsbegränsat.

Under andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden bör riksdagens medverkan för förordnande alltid erfordras. Förordnandet bör i sådant fall gälla under viss tid. Härav bör följa, ehuru särskilt stadgande i lagen icke torde erfordras därom, att, om en tid av krig eller krigsfara övergår till en tid av andra, av krig föranledda utomordentliga förhållanden, Kungl. Maj:t så snart ske kan bör underställa riksdagen frågan, under vilken tid och i vilken utsträckning förordnande på grund av lagen skall äga tillämpning. Det synes riktigt, att Kungl. Maj:t, i den mån så kan ske, för riksdagen framlägger en plan rörande den försörjningspolitik, som är avsedd att bedrivas under samma tid. Det ligger i sakens natur, att denna plan endast kan innefatta allmänna riktlinjer utan preciserade förslag.»

De sålunda gjorda övervägandena ha föranlett förslaget till ändringarna av 1 §. Efter att närmare ha motiverat dessa ändringar fortsätter statsrådet Kock:

»Kommittén föreslår vidare vissa jämkningar i 15 § andra och tredje styckena. Jämkningsen i andra stycket är huvudsakligen av redaktionell natur och avser icke att ernå någon saklig ändring i hittillsvarande praxis. Där emot innebära de föreslagna ändringarna i 15 § tredje stycket ökade möjligheter för riksvärderingsnämnden att vid fastställande av ersättningar enligt förfogandelagen jämka sådana ersättningar, som grunda sig på taxer — varmed alltså jämfällas med stöd av prisregleringslagen fast-

ställda priser — när skäligheten så påfordrar. Jag anser visserligen att ett nära samband bör råda mellan den av priskontrollnämnden med stöd av prisregleringslagen tillämpade prissättningen och den prissättning som skall äga rum vid bestämmande av ersättningar jämlikt allmänna förfogandelagen. Man kan dock icke bortse från att förstnämnda prissättning ofta bestäms av intressen, som — i och för sig fullt berättigade — icke böra få inverka vid bestämmande av ersättning jämlikt förfogandelagen. Jag finner därför kommitténs ändringsförslag befogat och vill för min del förorda detsamma.»

Den av kommittén föreslagna ändringen av 27 § angav kommittén vara föranledd av ändringarna i 1 §. Statsrådet Kock anför beträffande detsamma:

»Mot den av kommittén föreslagna ändringen i 27 § förfogandelagen har jag i princip intet att erinra. Bland annat med hänsyn till den av mig föreslagna omredigeringen av 1 § andra stycket synes dock paragrafen böra erhalla en något annan formulering med syfte att klarare angiva paragrafens innebörd.»

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran.

Tillämpning av förfogandelagen efter den 1 juli 1949.

I fråga om spörsmålet om den fullmakt som bör lämnas Kungl. Maj:t att tillämpa förfogandelagen under tiden den 1 juli 1949—den 30 juni 1950 har *statsrådet Kock* — efter att ha framhållit, att nu rådande förhållanden i väsentlig utsträckning kunde anses som av krig föranledda utomordentliga förhållanden och att motsvarande förhållanden, så vitt nu kunde bedömas, komme att föreligga jämväl under nyssnämnda tid — anfört följande:

»I enlighet med vad jag förut anfört bör i detta sammanhang, i den mån detta vid nuvarande tidpunkt är möjligt, försörjningsutsikterna för det kommande året beröras. Jag vill därvid förutskicka, att nu endast mycket allmänna uttalanden kunna göras härom. Förhållandena ute i världen äro så labila, att det är ytterst svårt att förutspå något för framtiden. Det bör dock nämnas, att under den senaste tiden en viss omsvängning i den internationella prissituationen kunnat iakttagas. Därest denna tendens kommer att fortgå, synas ökade förutsättningar för en gynnsam utveckling av vårt försörjningsläge föreligga.

Vad till en början angår livsmedelskommissionens område kvarstår, sedan matfettstransoneringen denna dag upphävts, endast ransoneringen av kött och fläsk, socker och kaffe. Vid sidan härav bör beaktas, att en del råvaruregleringar fortfarande äro i kraft såsom beträffande spannmål, fettråvaror och plåt. Att nu närmare angiva tidpunkten för hävandet av ransonering-

arna av kött och fläsk samt socker är icke möjligt. Vissa utsikter torde dock finnas att häva dessa ransoneringar under det närmaste året. Kafferansoneringen är nödvändig, så länge valutaläget gör en begränsning av kaffeimporten nödvändig. Bestämdare förutsägelser äro icke heller på denna punkt möjliga.

Vad bränslet angår har regleringen av handeln med ved redan upphävts i vad avser ved, som avverkats efter den 30 september 1948, och torde när som helst kunna helt slopas. Likaledes torde det vara möjligt att inom den närmaste framtiden upphäva regleringen av handeln med stenkol. Koksregleringen torde däremot komma att kvarstå ännu någon tid. Vad de flytande bränslena angår, är försörjningsläget här helt beroende av valuta-utvecklingen samt av prisutvecklingen å de utländska marknaderna. I fråga om eldningsolja ha prissänkningstendenser gjort sig gällande, vilket medfört, att försörjningen med denna vara nu ter sig något ljusare, särskilt med hänsyn till att import kan ske mot betalning i pund. I fråga om bensin är prisläget mera oklart, vilket gör att någon ökning av importen knappast torde kunna påräknas, då varje sådan ökning måste betalas i dollars. Med hänsyn till nu antydda ovisshetsmoment torde man böra räkna med att regleringarna på detta område komma att bestå vid ingången av nästa budgetår.

I fråga om skogsindustriella produkter är handeln med pappersmassa, papp och papper fri utom så vitt angår tidningspapper, där avtal föreligger mellan tidningspappersbruken och svenska tidningsutgivareföreningen om begränsning av leveranserna av sådant papper till hemmamarknaden. Vidare ha väsentliga lättnader kunnat äga rum i fråga om virkesregleringen. Att i nuvarande läge uttala sig om, när sistnämnda reglering helt kan slopas, är icke möjligt.

I fråga om övriga varuslag äro regleringarna väsentligen betingade av den försörjningsknapphet, som förorsakats av den av valutaläget betingade importbegränsningen. I den mån detta läge lättar, kunna också lindringar äga rum beträffande regleringarna. Att försöka att skissera den sannolika utvecklingen härför låter sig dock icke göra.

Såsom tidigare i olika sammanhang anförts är det angeläget, att kvarstående regleringar hävas, så snart förutsättningar därtill finnas. Nya regleringar komma ej heller att genomföras, såvida icke genom nu oförutsedda händelser en väsentlig försämring av det utrikespolitiska läget eller vårt valutaläge inträder. Jag vill även göra reservation för ett skördeutfall, väsentligt under genomsnittet.

Med utgående från dessa överbåganden finner jag uppenbart, att fullmakten beträffande förfogandelagens tillämpning under ett år efter den 1 juli 1949 måste omfatta 2 § första stycket och 3 §. I denna punkt synes för övrigt enighet råda.

Likaledes synes enighet råda därom, att 6 § icke behöver tillämpas i nuvarande läge.

Vad 4 § angår instämmer jag med kommittén därutinnan, att ur folkförsörjningssynpunkt behov av tillämpning av lagrummet, så vitt nu kan bedömas, knappast kommer att föreligga under den tid, varom nu är fråga. Däremot torde skäl föreligga för att lagrummet alltjämt bör kunna tillämpas för tillgodoseende av militära beredskapsbehov. Vissa militära myndigheter ha i remissyttrandena uttalat sig härför. Med hänsyn till angelägenheten av att åtgärder icke vidtagas, vilka kunna medföra en försämring av förutsättningarna för en effektiv militär försvarsberedskap, finner jag mig böra förorda, att förordnandet om förfogandelagens tillämpning skall omfatta även 4 §, varvid dock fullmakten bör begränsas till att avse tillgodoseendet av militära beredskapsbehov.

Återstå så 2 § andra stycket samt 5 och 7 §§. Från näringslivets sida liksom från vissa reservanter inom förfoganderättskommittén ha bestämda invändningar rests mot att dessa paragrafer — i varje fall 2 § andra stycket och 5 § — skola äga tillämpning under ifrågavarande tid. Även om jag icke kan fränkänna dessa invändningar visst berättigande, anser jag dock i likhet med kommittén möjlighet alltjämt böra föreligga att tillämpa dessa lagrum. Därvid har jag särskilt lagt vikt vid den uppmjukning av ersättningsreglerna, som föreslagits i det föregående. Jag vill även betona, att ifrågavarande lagrum liksom hittills komma att tillämpas ytterst restriktivt och endast när tvingande skäl föreligga.

Jag får alltså förorda, att förordnande om förfogandelagens tillämpning under tiden 1 juli 1949—30 juni 1950 skall omfatta 2, 3, 5 och 7 §§ samt, med den begränsning som nyss angivits, 4 §.

Beträffande fullmakternas tillämpning må här anföras, att jag instämmer även därutinnan med kommittén att innan nya regleringar införas, frågan därom bör underställas riksdagen, där så utan olägenhet kan ske. Jag vill å andra sidan betona, att förutsättningarna i många fall äro sådana, att syftet med regleringen löper risk att förfelas eller att i varje fall allvarliga olägenheter kunna uppkomma, om regleringen blir känd före dess ikraftträdande. Särskilt gäller detta fall, där möjlighet till hamstring förefinnes. Förhållandena vid bensinransoneringens införande ha givit en tydlig illustration härtill. Sedan en ny reglering införts, bör riksdagen omedelbart underrättas därom genom meddelande jämlikt § 56 riksdagsordningen. Dylik underrättelse får emellertid icke ha karaktären av ett underställande, så att regleringen endast får provisorisk karaktär, till dess riksdagen godkänt densamma. Olägenheterna härav ha påvisats av kommittén i vars uttalanden jag instämmer.»

Utskottet.

Genom förevarande proposition föreslås, att allmänna förfogandelagen skall erhålla fortsatt giltighet till och med den 31 december 1952. I samband därmed framlägges förslag om ändringar i lagen av i huvudsak följande innebörd. Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, skall Kungl. Maj:t äga förordna om tillämpning av 2—7 §§ i lagen. Om riksdagssession ej pågår, då förordnande meddelas, skall en förutsättning vara, att riksdagskallelse utgått eller att riksdagen ändock skall sammanträda inom 30 dagar. Förordnandet skall godkännas av riksdagen inom 30 dagar efter det förordnandet meddelats eller, om riksdagssession då ej pågick, från sessionens början. Sker det ej, är förordnandet förfallet. Vid av krig föranledda utomordentliga förhållanden skall förordnande om tillämpning av berörda paragrafer i lagen kunna av Kungl. Maj:t meddelas endast med samtycke av riksdagen. I sistnämnda fall skall förordnandet avse begränsad tid, högst ett år, och det skall kunna inskränkas att avse endast vissa av ovannämnda bestämmelser eller vissa ändamål. Vidare föreslås ändring i 15 §, varigenom riksvärderingsnämnden erhåller större möjligheter att vid bestämmande av ersättning frångå fastställda taxor eller jämlikt prisregleringslagen fastställda priser.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot de genom propositionen framlagda förslagen till ändringar i lagen.

I syfte att möjliggöra, att i de fall, då fråga är om utomordentliga av krig föranledda förhållanden, de större eller principiellt mera betydelsefulla ingripandena underställas riksdagen för godkännande i den mån Kungl. Maj:t ej ansett sig på förhand kunna inhämta riksdagens medgivande, yrkas i motionen II: 412, att till 1 § andra stycket måtte göras ett tillägg av innebörd att riksdagen skulle äga göra förbehåll rörande giltighetstiden för tillämpningsåtgärder, som Kungl. Maj:t vidtagit med stöd av nämnda lagrum. Frågan om lämpligheten att göra en av Kungl. Maj:t genomförd reglering beroende av riksdagens godkännande i efterhand har av förfoganderättskommittén berörts. Kommittén ställde sig avvisande till en sådan ordning. Under tiden till dess riksdagen prövat regleringen skulle den enligt kommittén få karaktären av ett provisorium, som skulle medföra ovisshet och osäkerhet, och överenskommelser, som tillkommit samtidigt med regleringens genomförande, skulle hållas svävande. För att undvika olägenheterna att kullkasta redan genomförda åtgärder skulle riksdagen, framhåller kommittén, känna sig nödsakad att laga ansvaret för en reglering som redan genomförts. I likhet med departementschefen finner utskottet, att bärande skäl föreligga för den av kommittén hävdade me-

ningen. Enligt utskottet tala alltså omständigheterna emot införande av ett sådant stadgande, som i motionen påyrkats. Därjämte må framhållas, att därest den ifrågasatta ordningen, trots vad som ovan anförts, för visst fall skulle befinnas lämplig, hinder icke lärer möta att riksdagen, oaktat någon bestämmelse därom ej upptagits i lagen, vid meddelande av fullmakt åt Kungl. Maj:t uppställer villkor av den innebörd, som i motionen åsyftas. Utskottet finner sig därför icke kunna biträda ovannämnda i motionen II: 412 framställda yrkande.

Någon anledning till erinran mot att lagen med de ändringar ovan förordats erhåller fortsatt giltighet till och med den 31 december 1952 har utskottet icke funnit.

I propositionen hemställes vidare, att riksdagen måtte lämna sitt samtycke till förordnande, att 2—5 och 7 §§ förfogandelagen skola äga tillämpning under tiden den 1 juli 1949—den 30 juni 1950, 4 § dock endast i den mån det erfordras för att tillgodose krigsmaktens beredskapsbehov. Denna hemställan beröres i samtliga i anledning av propositionen väckta motioner. Alla motionärerna äro ense därom, att fullmakt ej bör lämnas beträffande 2 § andra stycket, 4 § och 7 § samt att samtycke ej heller bör lämnas beträffande 5 § i vidare mån än som erfordras för produktion av krigsmateriel. I motionen I: 323 yrkas därutöver, att samtycke till förordnande om att 2 § första stycket skall äga tillämpning bör lämnas allenast såvitt föranledes av ansökan om beslags hävande enligt 3 § andra stycket. Vidare hemställes i motionen II: 412, att riksdagen i anslutning till lämnandet av fullmakten bör föreskriva, att vissa ingripanden för att erhålla annat än provisorisk giltighet skola underställas riksdagen för godkännande.

En förutsättning för meddelande av sådant samtycke, som i propositionen begärts, är att de under tiden den 1 juli 1949—den 30 juni 1950 rådande förhållandena kunna betecknas såsom utomordentliga av krig föranledda förhållanden. Utskottet delar departementschefens uppfattning att så i väsentlig utsträckning är fallet.

I enlighet med ett uttalande av departementschefen i samband med det genom propositionen framlagda förslaget till ändringar i lagen har departementschefen lämnat vissa uppgifter rörande försörjningsutsikterna för det kommande året. Såsom departementschefen framhållit ha endast mycket allmänna uttalanden därom gjorts. Utskottet finner den ledning dessa uttalanden giva för bedömandet av den omfattning fullmakten bör erhålla vara begränsad. Emellertid inser utskottet svårigheterna att lämna mera detaljerade uppgifter.

Någon meningsskiljaktighet torde ej råda om att riksdagens samtycke till förordnande om tillämpning av 3 § bör givas. Med hänsyn till det samband som föreligger mellan 3 § och 2 § första och tredje styckena bör full-

makten avse även sistnämnda stadganden. Dessutom må nämnas, att berörda samband kommit till uttryck bland annat så till vida, att flertalet beslagskungörelser innehålla särskilt stadgande att innehavaren av beslagtagen vara under vissa förutsättningar är skyldig avstå densamma. Skulle fullmakten avse allenast 3 §, bleve därför erforderligt med en översyn av beslagskungörelserna. Att utan tvingande skäl i nuvarande avvecklingskede företaga en dylik arbetskrävande översyn finner utskottet icke lämpligt.

De skäl departementschefen åberopat till stöd för att 4 § bör kunna tillämpas för tillgodoseende av krigsmaktens beredskapsbehov synas välgrundade.

Vad som åberopats till stöd för yrkandena att samtycke av riksdagen icke nu bör lämnas beträffande förordnande om tillämpning av 2 § andra stycket och 5 § är enligt utskottets mening beaktansvärt. Utskottet anser emellertid i likhet med departementschefen, att möjlighet alltjämt bör föreligga att tillämpa dessa lagrum. Dock vill utskottet i samband härmed understryka departementschefens uttalande att dessa lagrum böra tillämpas ytterst restriktivt.

Vad slutligen angår 7 § synes läget på kraftförsörjningens område vara sådant att möjlighet att tillämpa detta stadgande bör finnas. Utskottet får i anslutning härtill erinra om att det förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft, som riksdagen för sin del för kort tid sedan antagit, allenast avser fördelningen och användningen av tillgänglig kraft.

I de uttalanden departementschefen gjort om fullmakternas tillämpning instämmer utskottet och avstyrker alltså det i motionen II: 412 framställda yrkandet att riksdagen måtte föreskriva, att vissa av Kungl. Maj:t gjorda ingripanden för fortsatt giltighet skola underställas riksdagen för godkännande. I fråga om fullmakternas tillämpning får utskottet härutöver betona, att de av utskottet föreslagna fullmakterna må vinna tillämpning allenast i fall, som äro att hänföra till utomordentliga av krig föranledda förhållanden, samt att i situationer, då ordinära rättsinstitut kunna användas, tillämpning av förfogandelagen bör undvikas.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

A. att riksdagen måtte — med avslag å det i motionen II: 412 framställda yrkandet beträffande det genom propositionen framlagda lagförslaget — antaga lagförslaget oförändrat;

B. att riksdagen måtte, med avslag å vad därutinnan i motionerna I: 323, I: 324, II: 411 och II: 412 yrkats, bifalla det förslag i övrigt, som genom propositionen framlagts; samt

C. att motionen I: 323, i den mån den icke kan anses besvarad genom vad utskottet ovan anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 12 maj 1949.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Holmbäck, Forslund, Wistrand, Hallagård, Hermansson, Nils Elowsson och Uhlén;

från andra kammaren: herrar Jacobsson i Igelsbo, Ryberg, fru Sandström, herrar Lundberg, Kyling, Jönsson i Lund, Odhe och Svensson i Göteborg.

Reservation

av herrar *Holmbäck, Wistrand, Hallagård, Jacobsson i Igelsbo, Ryberg, fru Sandström* och herr *Kyling*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

Genom förevarande — — — (lika med utskottet) — — — fastställda priser.

Utskottet har — — — (lika med utskottet) — — — i lagen.

I syfte — — — (lika med utskottet) — — — framställda yrkande.

Någon anledning — — — (lika med utskottet) — — — icke funnit.

I propositionen — — — (lika med utskottet) — — — för godkännande.

En förutsättning — — — (lika med utskottet) — — — är fallet.

I enlighet — — — (lika med utskottet) — — — detaljerade uppgifter.

Någon meningsskiljaktighet — — — (lika med utskottet) — — — icke lämpligt.

2 § andra stycket samt 5 och 7 §§ avse förfoganden över mänsklig arbetskraft. Dylika förfoganden utgöra så djupgående ingrepp i enskildas rättsfär att, under nuvarande förhållanden, Kungl. Maj:t och riksdagen böra fatta beslut därom i varje särskilt fall. Samma behov av skyndsamma avgöranden föreligger icke här som vid förfoganden över egendom. Ytterligare är att märka att tjänstepliktslagen, som bildat ett komplement till all-

männa förfogandelagens stadganden om förfoganden över mänsklig arbetskraft, upphört att gälla. Trots detta bör dock, enligt utskottets mening, Kungl. Maj:t nu erhålla fullmakt att sätta förevarande stadganden i tillämpning så till vida att åtgärder enligt 5 § kunna vidtagas för produktion av krigsmateriel.

I likhet med förfoganderättskommittén anser utskottet, att 4 § bör kunna helt sättas ur tillämpning. Såsom framgår av fortifikationsförvaltningens yttrande kan avveckling av de förfoganden enligt 4 §, vilka för närvarande äro i kraft, äga rum utan att 4 § fortfarande är i tillämpning.

Av vad nu anförts framgår, att i fråga om 2 § andra stycket samt 4, 5 och 7 §§ utskottet tillstyrker motionerna I: 324 och II: 411.

I de uttalanden — — — (lika med utskottet) — — — bör undvikas.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

A. att riksdagen måtte — med avslag å det i motionen II: 412 framställda yrkandet beträffande det genom propositionen framlagda lagförslaget — antaga lagförslaget oförändrat;

B. att riksdagen — med förklaring att riksdagen icke kunnat oförändrat bifalla det förslag i övrigt, som genom propositionen framlagts — måtte, med bifall helt till de i motionerna I: 324 och II: 411 framställda yrkandena och i vissa delar till de hemställanden, som gjorts i motionerna I: 323 och II: 412, lämna samtycke till att Kungl. Maj:t med stöd av 1 § andra stycket allmänna förfogandelagen förordnar, att 2 § första och tredje styckena samt 3 och 5 §§ samma lag skola äga tillämpning under tiden den 1 juli 1949—den 30 juni 1950, 5 § dock endast i den mån det erfordras för produktion av krigsmateriel; samt

C. att motionerna I: 323 och II: 412, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet ovan anført, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.
